

Актуальні питання кримінального права та криміналістики

Так же и правовые знания не статичны, что обусловлено, в первую очередь, постоянно меняющимся законодательством. Так, ежегодно принимаются, изменяются и прекращают свое действие тысячи нормативных правовых актов, при этом один документ может вносить изменения в десятки законодательных актов. В этой связи особенно важным представляется своевременной отслеживание специалистом по правовым вопросам всех изменений законодательства.

Таким образом, под специальными знаниями следует понимать знания в области науки, искусства, техники, ремесла, в том числе в области права, которые были получены субъектами судопроизводства в ходе специальной подготовки и в дальнейшем могут помочь сторонам в установлении истины в уголовном (гражданском, арбитражном) судопроизводстве.

ЛИТЕРАТУРА

1. Словарь судебного эксперта. Интернет ресурс [www http://mbe2009.ru](http://mbe2009.ru); 2. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства. СПб., 1997. Т. 2. С. 317; 3. Эйсман А.А. Заключение эксперта. Структура и научные обоснования. М., 1967. С. 91.; 4. Эйсман А.А. Заключение эксперта. Структура и научные обоснования.

М., 1967.С. 90-91.;5. Орлов Ю.К. Заключение эксперта и его оценка (по уголовным делам). М., 1995. С. 6.; 6. Шиканов В.И. Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса. Иркутск, 1978. С. 23.; 7. Зезьянов В.П. Роль, место, значение специальных знаний в криминалистике: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ижевск, 1994. С. 48; 8. Махов В.Н. Использование знаний сведущих лиц при расследовании преступлений. М., 2000. С. 46-47; 9. Арсеньев В.Д., Заболоцкий В.Г. Использование специальных знаний при установлении фактических обстоятельств уголовного дела. Красноярск, 1986. С. 4-5; 10. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в уголовном, гражданском, арбитражном процессе. М.: Норма, 2009. С. 16; 11. Федеральный конституционный закон: «О Конституционном Суде Российской Федерации» от 21 июля 1994 №1-ФКЗ (ред. от 28.12.2010) // Собрание законодательства Российской Федерации. 1994. №13. Ст. 1447; 12. Лазарева Л.В. Концептуальные основы использования специальных знаний в российском уголовном судопроизводстве: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Владимир, 2011. С. 12; 13. Захохов З.Ю. Заключение и показания специалиста как виды доказательств в уголовном судопроизводстве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2012. С. 15

Демерлій Т. Ю.

*студентка 5-А курсу спеціальності «Правознавство»
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ НАСИЛЬНИЦЬКОГО ДОНОРСТВА

Прогрес медицини зумовив появу та поширення багатьох нових методів лікування, зокрема таких, що пов'язані з використанням крові людини, компонентів і препаратів крові. Потреба сучасної медицини в донорській крові є величезною. Кров людини може використовуватися безпосередньо для лікування або як сировина для виготовлення цінних медичних препаратів, які дозволяють врятувати життя чи покращити здоров'я мільйонам людей. Ефективної заміни крові людини поки що не знайдено, тому в сучасних умовах вона є дефіцитом, а це, безумовно, тягне за собою порушення у сфері донорства крові. Тому не випадково в ст. 144 Кримінального кодексу України (далі - ККУ) встановлено відповідальність за насильницьке донорство.

За час існування цієї кримінально-правової норми у підручниках, публікаціях та науково-практичних коментарях ознаки складу насильницького донорства розкрито лише схематично. Деякі питання примусового вилучення крові висвітлено в дисертаційній праці Г. В. Чеботарьової «Кримінально-правові проблеми трансплантації органів або тканин людини та донорства крові», проведеного в 2003 році [1]. А у 2005 році була захищена дисертація О. В. Сапронова «Кримінальна відповідальність за насильницьке донорство» [2]. Однак, питання правильної кваліфікації розглянутого злочину, його об'єктивні та суб'єктивні ознаки потребують подальшого вивчення.

Розгляд об'єктивної сторони насильницького донорства необхідно розпочинати з аналізу

суспільно небезпечного діяння (дії чи бездіяльності), як її обов'язкової ознаки, оскільки саме діяння породжує суспільно небезпечні наслідки, вказує на зв'язок об'єкта та об'єктивної сторони складу злочину та є предметним виразом його суб'єктивної сторони.

У кодексі суспільно небезпечне діяння складу насильницького донорства описане терміном «вилучення» крові у людини. Слово «вилучити» у мовному розумінні означає «виключити, усунути, видалити що-небудь звідкись, зі складу чогось» [3, с. 100]. Цей термін вдало відображає ознаки діяння складу насильницького донорства, оскільки є частиною термінології, що застосовується саме щодо взяття крові. Так, вилучення крові, що розпочиналося правомірно, може за певних умов перетворитися на протиправне при неприпиненні вилучення після забору допустимої кількості крові.

Ст. 2 Закону України «Про донорство крові та її компонентів» говорить, що донорство крові та її компонентів - добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях. Як вбачається, законодавцем передбачена відповідальність за порушення лише однієї умови правомірності донорства – його добровільності [4].

Суспільно небезпечні наслідки, як ознака об'єктивної сторони складу злочину, – це шкода, що заподіюється злочинним діянням суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом. Деякі автори розуміють під суспільно небезпечними наслідками, окрім такої шкоди, також реальну небезпеку заподіяння такої шкоди [5, с. 116].

У диспозиції норми, що передбачає насильницьке донорство, не зазначені суспільно небезпечні наслідки. Тому для кваліфікації дій винної особи за складом насильницького донорства законодавець вимагає встановлення лише того факту, що винним були виконані дії по вилученню крові і не вимагає, щоб ці дії заподіяли шкоду здоров'ю людини або створювали небезпеку заподіяння такої шкоди.

Оскільки законодавець не вимагає настання наслідків для кваліфікації насильницького донорства, цей злочин слід визнавати закінченим з моменту вчинення самого діяння.

Деякі вчені вважають, що насильницьке донорство слід вважати закінченим з моменту вилучення у людини «мінімально необхідної для використання її як донора кількості крові» [6, с. 311], інші – з моменту вилучення у людини крові для її наступного використання [7 с. 298], або «з моменту вчинення дій, указаних у диспозиції ст.144» [8, с. 312].

Для встановлення моменту закінчення насильницького донорства важливим є розгляд питання про поділ складів злочинів на матеріальні та формальні. Більшість вітчизняних науковців визнає його доцільним, зазначаючи, що при наявності суспільно небезпечного наслідку в складі злочину ми говоримо про злочин із матеріальним складом, у протилежному випадку – із формальним. Склад насильницького донорства є формальним [5, с. 118]. Тобто розглядуваний злочин можна вважати закінченим з моменту, коли розпочнеться саме вилучення крові в призначену для цього ємність чи до вени реципієнта, з моменту початку залишення кров'ю організму потерпілого саме в ході вилучення, а не довільного витікання, що може мати місце, зокрема, внаслідок застосування до донора фізичного насильства.

Об'єктивну сторону даного складу злочину також становлять різноманітні прийоми та способи, які застосовуються винним із метою вилучення крові в людини. У ч. 1 ст. 144 ККУ передбачено, що забороняється насильницьке або шляхом обману вилучення крові у людини з метою використання її як донора [9].

Насильство може бути як фізичним, так і психічним, і виступає як засіб примушування людини до здачі крові та її компонентів. Під фізичним насильством розуміється завдання потерпілій особі побоїв, ударів, зв'язування її та вчинення інших подібних дій. Психічне насильство полягає у погрозі застосування фізичного насильства.

Вчинення насильницького донорства можливе шляхом обману. Обман – це неправдиве уявлення про щось, хибна думка. Можна визначити обман як неправдиві слова, вчинки, дії та ін. У праві обманом визначають навмисне введення іншої особи в оману з метою одержання матеріальної або іншої особистої вигоди.

Під вилученням крові у людини шляхом обману слід розуміти повідомлення неправдивих відомостей донору або замовчування таких відомостей з метою отримати від особи згоду на зда-

чу крові. Потерпілий вводиться в оману щодо напрямів наступного використання даної ним крові, кількості необхідної для давання крові чи щодо умов її давання. Обов'язковою умовою вчинення злочину у цій формі є добровільність давання крові потерпілим.

На нашу думку, можливим є виділення такого способу насильницького донорства, як використання безпорадного стану та використання матеріальної залежності потерпілого, закріплені в диспозиції ч. 2 ст. 144 ККУ як кваліфікуючі ознаки. При цьому підкреслюється недоцільність їх існуючого поєднання із застосуванням насильства чи обману, оскільки вони є цілком самостійними.

У науці кримінального права виділяють ще такий спосіб вчинення злочину, як зловживання довірою, що являє собою використання особою у своїх інтересах упевненості, переконаності в його добросовісності, доброчесності, порядності іншої особи – довірителя, на шкоду останньому. Цей спосіб вчинення злочину не включений до диспозиції ст. 144 ККУ. Зловживання довірою інколи відносять до обману, проте відсутність такої ознаки, як вчинення дій для введення потерпілого в оману при зловживанні довірою, робить останній самостійним способом вчинення злочину [2].

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо наступне. Вчинення насильницького донорства можливе шляхом дії або шляхом бездіяльності, що полягає у протиправному вилученні крові. Насильницьке донорство слід вважати закінченим злочином з моменту, коли розпочнеться саме вилучення крові, з моменту початку залишення кров'ю кров'яного русла потерпілого саме в ході вилучення. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони даного суспільно небезпечного діяння є різноманітні прийоми та способи, які застосовуються винним із метою вилучення крові в людини. Використання безпорадного стану та використання матеріальної залежності потерпілого є самодостатніми способами вчинення насильницького донорства, тому їх варто додати до переліку способів, зазначених у диспозиції ч. 1 ст. 144 ККУ. Окрім того, було б доцільним доповнити цей перелік таким самостійним способом як «зловживання довірою». Вбачається, що внесення таких змін до КК України позитивно вплине на вдосконалення вітчизняного кримінально-

го законодавства та вирішення практичних завдань кримінально-правової кваліфікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чеботарьова Г. В. Кримінально-правові проблеми трансплантації органів або тканин людини та донорства крові: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Г. В. Чеботарьова. – К., 2003;
2. Сапронов О. В. Кримінальна відповідальність за насильницьке донорство : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. В. Сапронов. – К., 2005;
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.;
4. Про донорство крові та її компонентів: Закон України № 239/95-ВР від 23.06.1995 // ВВР України. – 1995. – № 23. – С. 183;
5. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ – Харків: Юрінком Інтер – Право, 2001. – 416 с.;
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 5-те вид., переробл. та доп. – К.: Юридична думка, 2008. – 1216 с.;
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2002 р. / За ред. С. С. Яценка, М. І. Хавронюка, М. О. Потебенька, В. Г. Гончаренка. – К.А.С.К., 2002. – 936 с.;
8. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: Учебник / Под редакцией профессора Е. Л. Стрельцова. – Х.: ООО «Одиссей», 2002. – 672 с.;
9. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 року // Відомості Верховної Ради Україн. – 2001 – № 25-26 – С. 131